

IDEAS

Smernice za identifikaciju dece bez pratnje u Republici Srbiji

Marko Milanović

Beograd, 2017

SADRŽAJ

1 DEFINICIJE	3
2 UVOD	5
3 PRISTUP TERRITORIJI	7
4 PRVI KONTAKT SA DECOM BEZ PRATNJE I RAZDVOJENOM DECOM	
8	
5 REGISTRACIJA	13
6 STARATELJSTVO TOKOM PRVOG KONTAKTA	15
7 DODATAK 1. Obrazac za preliminarnu identifikaciju O1 i indikatori IP1 i IP2	16
8 DODATAK 2. Indikatori za preliminarnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima za policiju	22

1 DEFINICIJE

Dete. Dete je svako ljudso biće ispod 18 godina starosti. U situaciji migracija i izbeglištva može da se dogodi da dete ostane bez ličnih dokumenata. Ukoliko je uzrast osobe teško odrediti i ukoliko postoje razlozi da se veruje da je osoba dete, ta osoba treba da se tretira kao dete sve dok se zvanično ne utvrди njen uzrast. U tom smislu i osobe kojima nije moguće na objektivan način utvrditi uzrast, a postoje razlozi da se prepostavi da su deca, u okviru ovih smernica će se tretirati kao deca.

Dete bez pratnje. Deta bez pratnje je dete koje je razdvojeno od oba roditelja ili drugih rođaka, odnosno staratelja, i o kom ne brine nijedna odrasla osoba, koja bilo po zakonu ili običaju ima tu ulogu. Dete se može identifikovati kao dete bez pratnje i prilikom ulaska u zemlju, ali bez pratnje može da ostane i tokom boravka na teritoriji Republike Srbije.

Razdvojeno dete. Razdvojeno dete je dete koje je razdvojeno od jednog ili oba roditelja, ili od staratelja po zakonu ili običaju, ali ne nužno i od drugih rođaka. U tom smislu razdvojena deca mogu da budu u pratnji odraslog člana porodice. Odsustvuju roditelji ili zakonski staratelji koji bi se o njima brinuli i koji bi ih štitili i zbog toga deca trpe u društvenom i psihološkom pogledu. Iako se čini da neka deca odvojena od roditelja imaju pratnju, odrasle osobe koje ih prate nisu nužno sposobne ili prikladne da se brinu o detetu.

Trgovina decom. Trogivna decom može se definisati kao regrutovanje, transportovanje, transfer, prihvatanje i primanje dece putem sredstava prinude ili upotrebe sile ili drugih oblika prinude, a radi eksploatacije.

Krijumčarenje dece. Krijumčarenje dece je obezbeđivanje nelegalnog ulaska u državu deteta koji nije državljanin Republike Srbije niti ima stalni boravak, u cilju sticanja, na neposredan ili posredan način, finansijske ili druge materijalne koristi.

Najbolji interes deteta. Najbolji interes deteta je kompleksan pojam i ima trostruko značenje: osnovno pravo deteta, interpretativni princip i pravilo postupanja. Najbolji interes deteta ne mogu odrediti policijski službenici, već stručni radnici centra za socijalni rad. U kontekstu poštovanja najboljeg interesa deteta pretežna uloga policijskih službenika jeste upućivanje dece u riziku na stručne radnike centara za socijalni rad.

Deca u riziku. Deca izbeglice i migranti su u većoj meri izložena različitim rizicima za dobrobit od ostale dece. Decu u riziku možemo definisati kao decu kojoj su ugrožena osnovna prava ili kojoj je onemogućeno zadovoljenje osnovnih životnih potreba (hrana, voda, odeća, sklonište, lekovi itd.), odnosno o kojima niko ne brine na adekvatan način. Kao posledica izloženosti riziku deca mogu da ne ostvare svoj pun potencijal.

2 UVOD

Konvencija UN o pravima deteta, koja se u Srbiji, u skladu sa Ustavom, kao međunarodni ugovor neposredno primenjuje, propisuje da države potpisnice Konvencije poštaju i obezbeđuju prava sadržana u Konvenciji svakom detetu pod njihovom jurisdikcijom, bez ikakve diskriminacije i bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovest, političko ili drugo ubedjenje, nacionalno, etničko ili socijalno poreklo, imovinsko stanje, invaliditet ili drugi status deteta ili njegovog roditelja ili zakonitog staratelja. U odnosu na zaštitu dece bez pratnje i razdvojene dece, država treba da osigura da se prilikom ulaska dece izbeglica/migranata u zemlju kao jedan od prioriteta uspostavi efikasan sistem identifikacije i registracije dece bez pratnje i razdvojene dece i da nijedno dete ne bude pritvoreno samo zato što je na ilegalan način ušlo u zemlju.

Ipak, iako su deca u migracijama, posebno kada je reč o izbeglištvu, izložena dodatnim rizicima za dobrobit, efikasan sistem dečje zaštite najčešće izostaje. Kako bi se unapredila zaštita dece izbeglica/migranata u Republici Srbiji, potrebno je uspostaviti integrisan sistem dečje zaštite i analizirati sve situacije u kojima sva deca, bez obzira na pravni status, mogu da se nađu tokom izbeglištva/migracija i ulogu svih sistema uključenih u odgovor¹, kao i njihovu međusobnu saradnju. Odgovor u svim fazama migracije mora da bude zasnovan na dečjim pravima. Svi sistemi uključeni u odgovor na migracije moraju da poštuju prava deteta i omoguće svakom detetu da ostvari svoja prava bez diskriminacije, uzimajući u obzir najbolji interes deteta, pravo na život i razvoj i poštovanje mišljenje deteta.

Ove smernice odnose se na fazu reagovanja sistema u trenutku prelaska granice, odnosno identifikacije i daljeg upućivanja dece izbeglica/migranta, sa fokusom na decu bez pratnje i razdvojenu decu u regularnim situacijama².

¹ Sve organizacije koje vrše javne funkcije, kao što su policija, pravosuđe, usluge socijalne zaštite, organ starateljstva, zdravstvo, obrazovanje, organ nadležan za azil.

² U situaciji masovne migracije prilikom upućivanja dece na zaštitu koriste se Standardne operativne procedure za zaštitu dece izbeglica/migranata.

Smernice za identifikaciju dece bez pratnje u Republici Srbiji

Cilj smernica je da uspostave osnov za integriran sistem dečje zaštite u toj oblasti³, odnosno da omoguće primenu principa dečje zaštite u radu policijskih službenika i stručnih radnika centara za socijalni rad prilikom zaštite dece izbeglica/migranta bez pratnje i razdvojene dece, kao i da usklade delovanje službenika policije i stručnih radnika centara za socijalni rad u procesu identifikacije i registracije dece bez pratnje i razdvojene dece. U tom smislu ove smernice su pre svega namenjene policijskim službenicima i stručnim radnicima zaposlenim u sistemu socijalne zaštite.

Mere zaštite za koje su pripadnici navedenih sistema odgovorni, a koje je potrebno preuzeti kako bi se obezbedila adekvatna zaštita dece bez pratnje i razdvojene dece prilikom ulaska u zemlju, odnosno u trenutku prvog kontakta su:

1. Obezbeđivanje pristupa teritoriji deci bez pratnje i razdvojenoj deci;
2. Adekvatna identifikacija odmah po ulasku na teritoriju zemlje i zadovoljavanje urgentnih potreba dece na graničnom prelazu;
3. Blagovremena registracija i obezbeđivanje pristupa međunarodnoj zaštiti;
4. Organizovanje starateljske zaštite.

U daljem tekstu obrađen je svaki od navedenih mera zaštite. Policijski službenici odgovorni su pre svega za prve dve faze postupanja, kao i za zadovoljenje urgnetnih potreba dece, ukoliko se čeka na dolazak staratelja (zdravstvene potrebe, hrana, voda, odmor itd.). Ukoliko se tokom identifikacije proceni da je u pitanju dete bez pratnje ili razdvojeno dete, policijski službenici ne treba da ulaze u fazu registracije do dolaska staratelja. Sa registracijom dece otpočinje se po dolasku stručnog radnika centra za socijalni rad, koji je i privremen staratelj. Nakon registracije brigu o detetu preuzima radnik centra za socijalni rad, osim ukoliko postoje opravdani razlozi za ograničenje slobode kretanja deteta, kada dalje korake preuzimaju zajedno policijski službenici i stručni radnici centra za socijalni rad.

³ Pod integriranim sistemom dečje zaštite podrazumevamo sistem u kom svi nosioci javnih ovlašćenja (pravosuđe, policija, usluge socijalne zaštite, agencije za zaštitu dece itd.) i sve komponente sistema (zakoni, politike, resursni, procedure, procesi itd.) dejstvuju zajedno kroz sve sektore i agencije i dele odgovornost za uspostavljanje bezedne i podsticajne sredine za svu decu.

3 PRISTUP TERITORIJI

Iako propisi Republike Srbije ne uređuju bliže pitanje pristupa teritoriji dece bez pratrje i razdvojene dece, njena međunarodno preuzeta obaveza je da pruži posebnu zaštitu deci izbeglicama/migrantima bez pratrje i razdvojenoj deci, koja počinje već od trenutka kada pokušaju da stupe na njenu teritoriju. U tom smislu policijski službenici i granična treba da deci bez pratrje i razdvojenoj deci da obezbede pristup teritoriji Republike Srbije. Republika Srbija je dužna da deci bez pratrje i razdvojenoj deci pruži zaštitu bez obzira na njihov pravni status, odnosno bez obzira na to da li su izrazila nameru traženja azila ili ne.

Prilikom prvog kontakta policijski službenici decu ne treba da podstiču da traže azil, ali treba, zajedno sa starateljem da informišu dete o mogućnosti da traži azil, odnosno o mogućnostima zaštite u Republici Srbiji. Odgovorna osoba za pokretanje postupka traženja azila je staratelj deteta. Ukoliko dete u dogovoru sa starateljem već tokom procesa identifikacije, odnosno registracije izrazi nameru traženja azila, policijski službenik obavezan je da detetu izda potvrdu o izraženoj nameri o traženju azila i da uputi dete da se javi u neki od centara za azil. Prevoz do centra za azil organizuje centar za socijalni rad. Ovlašćeni policijski službenik Ministarstva unutrašnjih poslova sproveše dete do centra za azil samo kad posumnja da postoji neki od razloga za ograničenje kretanja predviđenih Zakonom o azilu⁴⁵.

⁴ Kancelarija za azil može ograničiti kretanje tražioca azila kada je to neophodno iz sledećih razloga: radi utvrđivanja identiteta deteta, kada bez prisustva deteta nije moguće utvrditi druge bitne činjenice na kojima je zahtev za azil zasnovan, i u cilju zaštite bezbednosti zemlje i javnog poretku u skladu sa zakonom. Kada je reč o deci bez pratrje ili razdvojenoj deci, pritvor, odnosno ograničenje slobode kretanja treba da bude poslednja u nizu mera i treba je izbegavati.

⁵ Ukoliko postoje zakonski osnovi za zadržavanje lica, lice mora biti na svom maternjem jeziku ili jeziku koji razume obavešteno da je zadržano i o razlozima za zadržavanje i poučeno da nije obavezno ništa da izjavi, da ima pravo na odgovarajuću pravnu pomoć advokata koga slobodno izabere i da će se na njegov zahtev o zadržavanju obavestiti njegovi najbliži. Takođe, lice mora biti poučeno i o tome da će se na njegov zahtev o zadržavanju biti obavešteno diplomatsko-konzularno predstavništvo države čiji je državljanin. Izuzetno, ako to nalažu razlozi obezbeđenja prinudnog udaljenja, stranac se može zadržati u prostorijama nadležnog organa, ali ne duže od 24 časa.

4 PRVI KONTAKT SA DECOM BEZ PRATNJE I RAZDVOJENOM DECOM

Kako policijski službenici najčešće prvi imaju kontakt sa decom izbeglicama/migrantima, primarna uloga policijskih službenika, a pre svega pripadnika granične policije, jeste da identifikuju decu koja su u riziku.

Procedura, kriterijumi, dokumentacija i smernice za upućivanje prilikom brze procene rizika i identifikovanja posebno ranjive dece date su u okviru Standardnih operativnih procedura – zaštita dece izbeglica migranata, procedura preliminarne identifikacije dece u riziku i dece kojoj je potrebna dalja podrška, koje je usvojilo Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja maja 2016. godine (Dodatak 1). Ta procedura je prilagođena upotrebi od strane osoba različitih nivoa obrazovanja i nisu potrebna posebno znanja iz oblasti dečje zaštite, te je namenjena svim osobama koje prve dolaze u kontakt sa decom. Ukoliko se utvrdi da je dete u riziku, što je uvek slučaja kod dece bez pratnje i razdvojene dece, policijski službenici treba da o tome odmah obaveste mesno nadležni centar za socijalni rad.

Ukoliko se prilikom procene utvrdi i rizik od trgovine ljudima, potrebno je da policijski službenici o tome obaveste i Centar za zaštitu žrtva trgovine ljudima. Za procenu specifičnih rizika od trgovine dece dostupni su indikatori za preliminarnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima, koje su zajedno razvili IOM i Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima (Dodatak 2).

Dete, odnosno osoba sa kojom dete putuje, a koje prelazi ili je već prešlo državnu granicu, dužno je da prilikom granične kontrole policijskom službeniku dâ na uvid propisanu ispravu za prelazak državne granice i omogući nesmetanu kontrolu. U slučaju da deca putuju sa odrasлом osobom, granična policija mora da proveri da li osoba u pratnji deteta ima starateljstvo nad detetom. Tokom provere dokumenata važno je da policijski službenik stupi u konverzaciju sa izbeglicama/migrantima i istovremeno prati reakcije deteta tokom razgovora – da li dete pokazuje uznemirenost ili neuobičajeno ponašanje. Posebno je važno obratiti pažnju na odnos osobe i deteta ukoliko su putne isprave potpuno nove. Ukoliko policijski službenik sumnja u istinitost tvrdnje da odrasla osoba u pratnji deteta ima starateljstvo nad detetom ili smatra da su putne isprave lažne, potrebno

Smernice za identifikaciju dece bez pratnje u Republici Srbiji

je da zadrži dete i odraslu osobu i dalje sproveđe istražne radnje u svojoj nadležnosti, odnosno da obavesti centar za socijalni rad kako bi se sprovedla procena odnosa odrasle osobe i deteta i prikupile detaljnije informacije. U situaciji kada policijski službenik nije siguran u odnos deteta i odrasle osobe, uvek je bolje detaljnije analizirati taj odnos u saradnji sa centrom za socijalni rad kako bi se sprečila otmica, krijućarenje ili trgovina decom ukoliko osoba sa detetom zaista nije staratelj deteta, odnosno da bi se sprečilo razdvajanje deteta od osobe koja obezbeđuje zaštitu deteta.

Sva deca koja nisu u pratnji roditelja ili zakonskog staratelja, ili to nije moguće jednoznačno utvrditi prilikom prvog kontakta, treba da se tretiraju kao deca bez pratnje, a da se zatim kroz inicijalni intervju, tokom prve faze registracije utvrdi da li su zaista bez pratnje, da li su razdvojena, odnosno da li odrasla osoba, ukoliko je prisutna, može da se prihvati kao adekvatan staratelj nad detetom. Postupanje sa detetom koje nije sa svojim roditeljima kao prema detetu bez pratnje, u ovom koraku ne znači da je dete automatski identifikovano kao dete bez pratnje. Osnov istog tretmana dece bez pratnje i razdvojene dece u fazi procene rizika od strane policijskog službenika je sa jedne strane prepoznavanje ugroženosti sve dece koja nisu sa svojim roditeljima, a sa druge potreba da se detaljnije ispita kvalitet odnosa između deteta i odrasle osobe koja se predstavlja da primarno brine o detetu. Samo donošenje zaključka o tome da li je dete bez pratnje, razdvojeno ili sa starateljem, donosi se u fazi registracije.

U slučaju da policijski službenik procenjuje da je dete u neposrednom riziku od osobe sa kojom je u pratnji, potrebno je, ukoliko je moguće, razdvojiti dete od odrasle osobe i objasniti detetu situaciju u kojoj se nalazi, kao i moguće korake zaštite. Ukoliko je moguće, drugi policijski službenik treba isti razgovor da obavi sa odrasлом osobom kako bi se uporedile priče i odredilo da li postoje različitosti koje mogu ukazivati na rizik za dete. Kad god je to moguće, policijski službenik ne treba da ostaje nasamo sa detetom.

U slučaju da je dete bez pratnje, policijski službenik treba da proveri da li dete ima lična dokumenta i da osigura da dete ne napušta teritoriju druge države bez saglasnosti staratelja, ukoliko se oni mogu identifikovati. Ovlašćeni policijski službenik ima i pravo pretresanja deteta i njegovih stvari radi pronalaženja ličnih isprava i dokumenata potrebnih za izdavanje potvrde, kao i sprovođenja drugih

Smernice za identifikaciju dece bez pratnje u Republici Srbiji

policajskih ovlašćenja⁶. Sve pronađene isprave i dokumenta evidentiraće se u potvrdi. Potvrda se izdaje u tri primerka, od kojih se prvi izdaje detetu, odnosno privremenom staratelju, drugi se bez odlaganja dostavlja Kancelariji za azil, a treći ostaje u arhivi organizacione jedinice MUP-a koja je izdala potvrdu.

Ukoliko dete nema lična dokumenta, u fazi identifikacije potrebno je utvrditi uzrast deteta. Utvrđivanje uzrasta deteta treba zasnovati ne samo na osnovu izgleda deteta već i na osnovu psihičke zrelosti, a ukoliko postoji nesigurnost o tome da li je lice dete, potrebno je dozvoliti osnovanu sumnju da jeste i tretirati ga na taj način.

Kako bi se osiguralo da su sva deca bez pratnje i razdvojena deca identifikovana, potrebno je razviti i dodatne mehanizme i mere prilagođene situaciji. Mogu da se uspostave punktovi na graničnim prelazima i u prihvativim centrima, na koje mogu da se jave deca bez pratnje, osobe koje su našle decu bez pratnje, roditelji koji su razdvojeni od dece, rođaci koji su u pratnji sa decom. Procedure identifikacije treba da budu takve da ohrabre decu bez pratnje i razdvojenu decu, odnosno osobe koje brinu o njima i osobe koje su ih pronašle da prijave decu.

Pre nego što se preduzmu bilo koje aktivnosti u vezi sa detetom, potrebno je informisati dete o njegovim pravima, koracima koji ga očekuju, kao i o žalbenim mehanizmima. Najbolje je informisati dete usmenim putem, a ukoliko to nije moguće, putem štampanih materijala na maternjem jeziku deteta, u slučaju da dete zna da čita.

⁶ Pri obavljanju poslova zaštite državne granice policijski službenik granične policije primenjuje policijska ovlašćenja, kao i mere i radnje utvrđene zakonom, između ostalog utvrđuje identitet lica i vrši proveru u propisanim evidencijama; ako postoji sumnja u identitet, odnosno u verodostojnost putne ili druge isprave propisane za prelazak državne granice, uzima otiske prstiju i dlanova lica i druge biometrijske podatke; proverava da li lice ispunjava uslove za ulazak, odnosno izlazak iz Republike Srbije; proverava svrhu putovanja lica; ako na drugi način nije moguće obaviti kontrolu lica, vrši pregled i pretresanje lica; zadržava lice u vremenu koje je neophodno za vršenje kontrole i obezbeđuje pravilno, nesmetano i brzo odvijanje kontrole; zahteva od lica koja prelaze državnu granicu uvid stvari i predmeta koje nose sa sobom ili u prevoznom sredstvu i vrši njihov pregled; vrši unutrašnji i spoljni pregled prevoznog sredstva i proveru kroz propisane evidencije, u slučaju kada postoji sumnja da lice koje prelazi državnu granicu u prevoznom sredstvu prevozi skrivena lica, odnosno predmete i stvari čije je unošenje ili iznošenje iz Republike Srbije zabranjeno ili su pod posebnim režimom radi utvrđivanja identiteta tih lica, sprečavanja nezakonitog prelaska državne granice i pronalaška predmeta i stvari. Prilikom primene policijskog ovlašćenja provere i utvrđivanja identiteta lica i drugih gore navedenih ovlašćenja ovlašćeno službeno lice dužno je da postupa u skladu sa zakonom i drugim propisom i poštuje standarde postavljene Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Osnovnim principima UN o upotrebi sile i vatrenog oružja od strane službenih lica koja sprovode zakon, Evropskim kodeksom policijske etike i drugim međunarodnim aktima koji se odnose na policiju. Policija je dužna da u postupanju prema deci bez pratnje i razdvojenoj deci primenjuje i smernice utvrđene u Posebnom protokolu o postupanju policijskih službenika u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja. Posebni protokol je obavezujući za sve policijske službenike Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, odnosno za sva ovlašćena službena lica.

Smernice za identifikaciju dece bez pratnje u Republici Srbiji

Nakon što je policijski službenik utvrdio da je dete u riziku i informisao ga o njegovim pravima, bez obzira na prirodu utvrđenog rizika, od trenutka kada policijski službenik kontaktira stručne radnike centra za socijalni rad u cilju preduzimanja aktivnosti dečje zaštite⁷ do dolaska stručnog radnika, odnosno privremenog staratelja, kada je reč o deci bez pratnje i razdvojenoj deci, obaveza policijskog službenika je da pruži osnovnu podršku i zaštitu detetu u riziku. Pirlkom kontakta sa decom treba uzeti u obzir da deca, u zavisnosti od uzrasta, drugačije razumeju i percipiraju stvari, pa je potrebno sa decom komunicirati na prilagođen način. Isto tako, u početku deca mogu da budu nespremna da razgovaraju sa policijskim službenicima i drugim državnim službenicima, pa je potrebno da policijski službenici učine napor da uspostave odnos poverenja sa detetom. Kako bi se obezbedio deci prilagođen pristup u proceduri potrebno je učiniti sledeće korake:

- Osigurajte da je okruženje u kom dete čeka dolazak staratelja prilagođeno potrebama deteta – to može da bude prostorija koja ima igračke, ili je prilagođena za kratak boravak dece starijeg uzrasta, ili ukoliko za tako nešto nema uslova, potrebno je kreirati prijateljsku atmosferu i odvojiti prostor namenjen za boravak dece u okviru većeg prostora koji nije prometan;
- Objasnite detetu situaciji u kojoj se nalazi, dajte mu osnovne informacije o tome gde je trenutno i koje su uloge različitih osoba sa kojima ima kontakt;
- Pokušajte da učinite da se dete oseća sigurno i zaštićeno, pitajte dete da li je gladno/žedno, ponudite mu da jede/pije, pitajte da li mu je nešto potrebno, da li mu je toplo/hladno, kako je, sedite sa detetom na pod i crtajte ili se igrajte, odnosno sedite sa njim prijateljski i probajte da razgovorate. Prilikom razgovora sa detetom probajte da postavljate otvorena pitanja, a ne pitanja na koja dete može kratko da odgovori sa da ili ne;
- Aktivno slušajte dete i probajte da odgovorite na sve njegove potrebe. Dozvolite detetu da iznese svoje stavove i viđenje situacije slobodno;
- Prilikom obraćanja deci ublažite razliku u odnosima moći tako što ćete izbeći formalan način obraćanja, prilagoditi govora tela. Bilo bi dobro da policijski službenici koji imaju kontakt sa decom budu obučeni kao civili;
- Ukoliko su deca uznemirena, ne treba očekivati da deca odmah stupe u interakciju, već je potrebno dozvoliti detetu da se adaptira na sredinu;
- Obraćajte se detetu na maternjem jeziku kada je god to moguće, ili na jeziku koje dete razume, a ukoliko je potrebno, treba obezbediti prisustvo prevodioca;
- Prilikom razgovora sa detetom vodite računa da izbegavate tehničke i stručne termine;
- Govorite u kraćim rečenicima i jasno;
- Nemojte da dajete deci obećanja koja ne možete da ispunite;
- Obratite pažnju na znake umora, stresa, nelagodnosti.

⁷ Stručni radnik centra za socijalnu zaštitu obavezan je da se hitno odazove pozivu i prisustvuje policijskom postupanju, odnosno sproveođenju mera i radnji iz nadležnosti policije, u skladu s važećim propisima.

Smernice za identifikaciju dece bez pratnje u Republici Srbiji

Kako u ovoj fazi deci može da bude potrebna i podrška zdravstvenih radnika⁸ i pravna podrška, policijski službenici treba da imaju spisak kontakata različitih pružalaca usluga iz civilnog i državnog sektora.

Do dolaska privremenog staratelja policijski službenici ne treba da otpočnu sa prikupljanjem detaljnijih podataka o deci i deca ne smeju biti podvrgnuta dugotrajnim razgovorima na mestu ulaska u Srbiju⁹. Ipak, tokom prvog kontakta, a u cilju efikasnog vršenja poslova zaštite državne granice, granična policija je ovlašćena da od lica prema kojima primenjuje ovlašćenja prikuplja lične podatke i da te podatke unosi i obraduje u evidencijama. Radi vodenja evidencije¹⁰ granična policija je ovlašćena da lične podatke prikuplja i uz primenu tehničkih i drugih sredstava (uređaja kojima se vrši fotografisanje, snimanje, video nadzor i sl.).

⁸ Ukoliko je detetu potrebna hitna zdravstvena zaštita, ukoliko su život i dobrobit deteta ugroženi, zdravstvene intervencije se mogu preduzeti pre dolaska staratelja, odnosno policijski službenik je dužan da odmah alarmira pružaoce usluga zdravstvene zaštite o stanju deteta.

⁹ Ipak, ukoliko su deca u Republiku Srbiju ušla putem krijumčarenja, opravdano je od dece prikupiti što više informacija koje mogu da pospeši razotkrivanje i sprečavanje krijumčara, odnosno organizovanih krijumčarskih mreža.

¹⁰ Evidencije lica nad kojima je izvršena granična kontrola vodi se kao centralna elektronska baza podataka i sadrži: ime i prezime lica, datum rođenja, državljanstvo, pol, državu izdavanja lične isprave, rok važenja isprave, broj lične isprave, tip lične isprave, JMBG policijskog službenika koji je izvršio graničnu kontrolu, granični prelaz na kom je izvršena kontrola, datum i vreme kontrole, podatke da je granična kontrola izvršena pri ulazu/izlazu i skenirani identifikacioni dokument sa ličnim podacima. Podaci iz te evidencije čuvaju se pet godina od izvršene granične kontrole. U evidenciji lica prema kojima je sproveden postupak utvrđivanja identiteta navode se sledeći podaci: ime i prezime lica, datum i vreme, pol lica (M/Ž), ulaz/izlaz (U/I), razlog preduzimanja mera utvrđivanja identiteta, preduzete mere radi utvrđivanja identiteta, dalje mere prema licu, napomena. U evidenciji lica koja su učinila povredu državne granice navode se sledeći podaci: ime i prezime, datum i vreme, bliža oznaka mesta učinjene povrede, vrsta i kratak opis povrede, preduzete mere prema licu, napomena.

5 REGISTRACIJA

Nakon dolaska privremenog staratelja, pošto je utvrđeno da su osnovne potrebe deteta zadovoljene, počinje proces registracije.

Registracija se odnosi na prikupljanje osnovnih podataka o detetu, a kako bi se utvrdio identitet deteta i obezbedila zaštita.

Registracija se vrši kroz inicijalni intervju, u skladu sa polom i uzrastom deteta, na jeziku koji dete razume. Važno je da se registracija što pre sprovede jer što se ranije razume situacija deteta, dete pre može da dobije adekvatnu podršku. Ukoliko je dete bez pratnje ili razdvojeno dete bilo u pratnji odrasle osobe, u fazi registracije je potrebno razdvojiti dete od odraslih osoba. Inicijalni intervju sa identifikovanim detetom bez pratnje, odnosno razdvojenim detetom treba da bude što kraći i ograničen na:

1. Osnovne biološke podatke;
2. Osnovne informacije o socijalnoj istoriji deteta, a kako bi se utvrdio državljanstvo i identitet deteta i, ukoliko je moguće, državljanstvo i identitet roditelja, braće i sestara i trenutak razdvajanja od roditelja;
3. Perspektiva i želje deteta.

Nužno je da inicijalnom intervjuu osim policijskog službenika prisustvuje i stručni radnik centra za socijalni rad¹¹. Radnik centra za socijalni rad će prisustvovati inicijalnom intervjuu u svojstvu neposrednog staratelja deteta i zastupati detetove interese u procesu registracije. Osoba koja vodi intervju sa detetom treba da bude posebno obučena za prikupljanje biografskih podataka, socijalne istorije i utvrđivanje identiteta, rad sa decom koja su preživela traumu, odnosno za rad sa decom izbeglicama/migrantima, kao i da ima potrebne kompetencije da intervju sproveđe u skladu sa uzrastom i polom deteta. Ulogu intervjuera može imati i stručni radnik centra za socijalni rad u skladu sa svojim kompetencijama. Inicijalni intervju sa detetom je potrebno voditi na maternjem jeziku deteta ili jeziku koji dete dobro razume. Najbolje je da intervju vodi osoba koja je iz kulture iz koje dete potiče i koja ima isti maternji jezik kao i dete. Ukoliko to nije moguće i komunikacija se odvija preko prevodilaca, prevodioci isto tako treba da prođu posebnu obuku za rad sa decom i izbeglicama/migrantima.

Tokom procesa registracije potrebno je raditi na izgradnji poverenja sa detetom kako bi se smanjila šansa da dete nestane i kako bi bilo spremnije da razgovara o događajima koji mogu da identifikuju

¹¹ Odnosno terenski radnik u skladu sa Standardnim operativnim procedurama za zaštitu dece izbeglica/migranata.

Smernice za identifikaciju dece bez pratnje u Republici Srbiji

trgovce ljudima, krijumčare, odnosno da govori o bilo kom obliku lošeg postupanja koje je iskusilo. Izgradnja poverenja sa detetom i blagovremeno informisanje dece posebno su važni kako bi se od deteta dobile što tačnije informacije. Veliki broj dece može da ima otpor prema registraciji jer su uplašena time šta može da se desi ukoliko budu identifikovana pa mogu da daju lažne informacije, a isto tako mogu da budu i pod uticajem trgovaca ljudima i krijumčarima ili da se trude da ispoštuju instrukcije koje su im roditelji dali kada su napuštali porodicu.

U fazi registracije potrebno je prikupiti informacije o detetu i od osoba iz detetovog okruženja kako bi se dobila što bolja slika o detetovom položaju i poreklu. Osim osnovnih podataka o državljanstvu i poreklu roditelja, posebno je važno prikupiti informacije o tome gde je i kada dete pronađeno, sa kim je dete pronađeno, iz kog je grada i koja je bila kućna adresa deteta, ukoliko je se seća. Ukoliko postoji bilo kakva sumnja u istinitost izjava deteta i odrasle osobe koja je navodno brinula o detetu, bezbednost deteta treba da bude prioritet prilikom odlučivanja, te nije preporučljivo dopustiti nesupervizovani kontakt deteta i odrasle osobe tokom registracije. Ipak, u toj fazi, osim kada je ugrožena bezbednost deteta, nije nužno donositi odluke u vezi sa odnosom deteta i odrasle osobe. Kako je dokumentovanje najboljeg interesa deteta potrebno sprovesti prilikom pripreme svake odluke koja na značajan način utiče na život deteta bez pratnje ili razdvojenog deteta, odluku o tome da li podržati odnos deteta sa tom osobom ili ne, treba sprovesti na osnovu procene najboljeg interesa deteta, odnosno nakon faze dokumentovanja, pri čemu prilikom procene treba pažljivo analizirati odnos odrasle osobe i deteta. Vrednovanje tog odnosa je važno i da bi se rođaci dece i druge osobe koje brinu o deci bez pratnje ohrabrike da prijave decu, a ne da ih kriju iz straha da će biti razdvojeni.

Ukoliko stručni radnik centra za socijalni rad u prvom kontaktu sa detetom proceni da je dete u značajnom riziku, odnosno da je hitno doneti odluku o najboljem interesu deteta. U tom smislu, potrebno je u proces procene uključiti sve osobe koje poznaju dete kako bi se dobile što detaljnije informacije o detetu, i potrebno je utvrditi sledeće:

1. Razloge za razdvojenost i situaciju razdvajanja;
2. Posebne ranjivosti deteta i njegove potrebe za zaštitom (zdravstvene, fizičke, psihosocijalne, materijalne i druge);
3. Potpune informacije o socijalnoj istoriji deteta;
4. Detaljnu procenu rizika za dete.

Na osnovu date procene, ukoliko je potrebno, stručni radnik može da doneše odluku o razdvajaju deteta od odrasle osobe sa kojom putuje.

Tokom faze registracije dete može da izrazi i nameru traženja azila ukoliko želi, u prisustvu staratelja.

6 STARATELJSTVO TOKOM PRVOG KONTAKTA

U situaciji registracije deteta bez pratnje, odnosno razdvojenog deteta stručni radnik centra za socijalni rad učestvuje u postupku u svojstvu privremenog staratelja deteta.

Obim i sadržaj ovlašćenja privremenog staratelja koji prvi stupa u kontakt sa detetom definišu se isključivo u odnosu na obezbeđenje bezbednosti i smeštaja u centar za azil, ustanovu socijalne zaštite za smeštaj korisnika koja u svojoj organizacionoj strukturi ima posebnu organizacionu jedinicu za privremeni smeštaj i zbrinjavanje maloletnih stranaca bez pratnje ili u hraniteljsku porodicu, odnosno drugi vid smeštaja, kao i zastupanje i brigu o zdravlju. U tom smislu privredni staratelj koji učestvuje u procesu registracije ima samo ovlašćenja u smislu obezbeđivanja hitnog smeštaja deteta i brige o zdravlju deteta i po pravilu ne učestvuje u proceni najboljeg interesa deteta.

7 DODATAK 1. Obrazac za preliminarnu identifikaciju O1 i indikatori IP1 i IP2

Ime deteta	Uzrast deteta u godinama		
Zemlja, mesto porekla deteta			
Ime i prezime radnika na prvoj liniji	Datum	Vreme	Prihvatni centar/mesto

Indikatori za preliminarnu identifikaciju putem struktuirane opservacije IP1			
I	Ugroženo je zdravlje deteta ili odrasle osobe koja brine o detetu.	VII	Dete izgleda uznemireno, razdražljivo.
II	Ugrožena je fizička bezbednost deteta.	VIII	Devojčica/žena je trudna ili ima bebu/malo dete.
III	Ugrožene su detetove osnovne egzistencijalne potrebe.	IX	Dete/odrasla osoba u pratnji deteta ima invaliditet.
IV	O detetu niko ne brine/dete je samo.	X	Veća grupa sunarodnika ne ostvaruje adekvatan kontakt sa detetom.
V	Dete se nalazi u grupi dece bez odraslih ili sa malim brojem odraslih.	XI	Dete traži pomoć.
VI	Odnos starije osobe prema detetu nije primeren zaštitničkoj ulozi odraslog.	XII	Odrasla osoba prijavljuje da je dete ugroženo.

Primjenjeni postupci		
1.	Upućivanje na medicinsko zbrinjavanje	Svi slučajevi visoke zdravstvene ugroženosti
2.	Upućivanje na terenskog socijalnog radnika	Sva deca opeservaciono uzrasta do 14 godina i trudne devojčice opeservaciono uzrasta do 16 godina
3.	Upućivanje na NVO specij. za rad sa decom	Sva deca starija od 14 godina
4.	Prikupljanje dodatnih informacija putem brzog skrininga	Sva deca kod koje nije sigurno da li pripadaju nekoj rizičnoj grupi

INDIKATORI ZA PRELIMINARNU IDENTIFIKACIJU NA OSNOVU STRUKTUIRANE OPSERVACIJE IP 1

I	UGROŽENO ZDRAVLJE DETETA ILI ODRASLE OSOBE KOJA BRINE O DETETU
	1. Dete ili osoba sa kojom je dete izgleda neuhranjeno, iscrpljeno, malaksalo.
	2. Dete ili osoba sa kojom je dete ima zdravstvenih problema (npr. temperatura, kašje, bolovi, povraćanje itd.).
	3. Dete pokazuje znake visoke traumatizovanosti (ima tikove, bizarne pokrete itd.).
	4. Dete je ostalo bez svesti.
II	UGROŽENA FIZIČKA BEZBEDNOST DETETA
	1. Dete ima posekotine, razderotine, višestruke povrede i modrice, modrice oko zglobova.
	2. Dete ima prelome kostiju, polomljene zube, ožiljke.
	3. Dete vršnjaci tuku, odguruju, sapliču.
	4. Detetu druga deca otimaju stvari.
	5. Verbalni ili fizički sukob deteta i starije osobe.
	6. Dete plače, vrišti i otima se starijoj osobi.
III	UGROŽENE OSNOVNE EGZISTENCIJALNE POTREBE DETETA
	1. Detetova garderoba nije usklađena sa vremenskim prilikama, ne obezbeđuje zaštitu od toplove/hladnoće.
	2. Dete nema delove garderobe/obuću ili je ona u veoma lošem stanju.
	3. Dete nema hranu, vodu i ne može da stigne do njih.
	4. Dete je izrazito pospano.
IV	O DETETU NIKO NE BRINE/DETE JE SAMO
	1. Dete je samo u masi i ne pomera se, ostavlja utisak da se izgubilo.
	2. Dete se kreće bez posebnog usmerenja, kao da traži nekog.
	3. Dete plače, izgleda tužno i nema vidljivog odnosa/komunikacije sa drugim osobama.
	4. Dete doziva nekog, više puta ponavlja iste reči.
	5. Usnulo dete kome нико не прilazi.
	6. Dete pokušava da ostvari kontakt sa drugima.

**INDIKATORI ZA PRELIMINARNU IDENTIFIKACIJU
NA OSNOVU BRZOG SKRININGA IP 2**

I	DETE JE BEZ PRATNJE
	1. Dete izjavljuje da niko od roditelja ili bliskih osoba, niti članova šire porodice nije u blizini. 2. Dete izjavljuje da je roditelje/srođnike/blisku osobu izgubilo ranije tokom puta i da ne zna gde su. 3. Dete izjavljuje da je roditelje/srođnike/blisku osobu izgubilo tokom prelaska prethodne granice. 4. Dete navodi da je roditelj/staratelj/odgovorna osoba ostala zbog povrede/bolesti u prethodnoj zemlji boravka. 5. Dete navodi da je samo krenulo iz svog mesta kako bi se školovalo i zaposlilo u zemljama Zapadne Evrope.
II	DETE ODVOJENO OD PORODICE
	1. Dete navodi da je roditelje/staratelje izgubilo ranije tokom puta ili prilikom prelaska prethodne granice. 2. Dete navodi da o njemu brine član šire porodice koji to prihvata do ponovnog ujedinjenja sa porodicom ili do dolaska na odredište. 3. Odrasla osoba u pratnji deteta navodi da je srodnik i da prihvata da brine o detetu u skladu sa običajnim pravom njihove sredine. 4. Opservaciono, čini se da se dete oseća sigurno u prisustvu srodnika. 5. Dete/odrasla osoba navodi da je roditelj/da su roditelji deteta poginuo/-li u zemlji porekla. 6. Dete pokazuje vidljivu patnju zbog odvojenosti od roditelja/odgovorne odrasle osobe. 7. Dete uopšte nema emotivnu reakciju na odvojenost od roditelja/staratelja/odgovorne odrasle osobe.
III	DETE PUTUJE U GRUPI BEZ PRATNJE ODGOVORNE ODRASLE OSOBE
	1. Dete navodi da putuje sa grupom poznatih mladića sa kojima je krenulo iz svog mesta. 2. Dete navodi da već duži period putuje sa grupom koju je upoznalo tokom putovanja. 3. Opservaciono deluje da se dete dobro oseća u grupi/zaštićeno je. 4. Grupa izjavljuje da će oni brinuti o detetu do dolaska na odredište.

Smernice za identifikaciju dece bez pratnje u Republici Srbiji

Zapažanja, komentari

Potpis

Indikatori za preliminarnu identifikaciju na osnovu brzog skrininga

I	Dete bez pratnje roditelja/staratelja/odrasle osobe	IV	Dete odvojeno od grupe
II	Dete odvojeno od porodice/staratelja	V	Dete je u specifičnoj situaciji putovanja koja povećava rizik po dete.
III	Dete putuje u grupi bez pratnje odgovorne odrasle osobe.	VI	Dete traži pomoć.

Primjenjeni postupci

1.	Upućivanje na medicinski tretman	Svi slučajevi visoke zdravstvene ugroženosti
2.	Upućivanje na terenskog socijalnog radnika	Sva deca uzrasta do 14 godina i trudne devojčice uzrasta do 16 godina
3.	Upućivanje na NVO specij. za rad sa decom	Sva druga deca starija od 14 godina
4.	Obustava upućivanja	Svi slučajevi u kojima je utvrđeno da nema rizika

Zapažanja, komentari

Potpis

Kratka lista usaglašenih pitanja za brzi skrining	
Pitanja za dete	Pitanja za odraslu osobu
Kako se zoveš?	Kako se zovete? Odakle dolazite?
Da li su tvoji mama/tata u blizini?	Jeste li umorni, imate li sve što vam je potrebno?
Da li su tvoji rođaci u blizini? Braća, sestre?	Sa kim putujete? Jesu li sva deca vaša?
Da li je ovo tvoja grupa sa kojom putuješ?	U kakvom ste srodstvu sa detetom/decom?
Kako si proveo/-la današnji dan/noć?	Imate li teškoća da pazite na decu na putu?
Da li te nešto jako боли?	Jeste li ranije provodili vreme sa njima, pre nego ste krenuli na put?
Šta se desilo, pa si sada sam/-a?	Da li je dete/deca bolesno ili naročito neraspoloženo, nemirno?
Šta bi tebi sada bilo važno?	Da li ste u kontaktu sa detetovim roditeljima? Da li je dete u kontaktu sa njima?
Imaš li telefon, ranac, novac...?	Da li ste primetili neuobičajeno ponašanje deteta u poslednje vreme?
	Šta vi mislite, šta vam je sada potrebno?

8 DODATAK 2. Indikatori za preliminarnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima za policiju

1. LIČNA DOKUMENTA

- Pratilac deteta nema nikakvu dokumentaciju koja govori o njegovom odnosu sa detetom/nema ovlašćenje za putovanje deteta u inostranstvo.
- Lice nema lična dokumenta.
- Lična dokumenta datog lica su u posedu drugih lica/lice nema kontrolu nad svojim ličnim dokumentima.
- Pasoš je nedavno izdat/nema prethodnih putovanja.
- Lična dokumenta su falsifikovana ili se koriste tuđa dokumenta.
- Osoba se nalazi ilegalno u zemlji i/ili nema prijavljeno mesto prebivališta.

2. LIČNE STVARI KOJE POSEDUJE LICE

- Lice kod sebe nema novac, novčanik ili druge uobičajene stvari.
- Lice kod sebe poseduje veću količinu prezervativa, lekova za smirenje i lekova protiv bolova.
- Lice ima vrlo malo prtljaga prilikom putovanja ili uopšte nema prtljag.
- Prtljag osobe čine uglavnom stvari pogodne za seksualni rad ili seksualnu eksploraciju, odevni predmeti u prtljagu lica nisu prilagođeni vremenskim uslovima.

	7. Dete uporno pokušava da se priključi grupi.
	8. Grupa kojoj se dete obraća odaje utisak da ne prihvata dete.
	9. Stiče se utisak da grupa odguruje dete.
	10. Dete se kreće kroz masu kao da želi da ostane nevidljivo.
V	DETE SE NALAZI U GRUPI DECE BEZ ODRASLIH ILI SA MALIM BROJEM ODRASLIH
	1. U blizini manje grupe dece nema odrasle osobe sa kojom imaju komunikaciju.
	2. Velika grupa dece sa malim brojem odraslih osoba ili samo sa jednom odrasom osobom.
	3. Grupa dece deluje kao nezavisna celina u masi, čini se da su međusobno povezani.
	4. Grupa dece deluje kao da su se slučajno okupila, nema odrasle osobe u njihovoј pratnji.
VI	ODNOS STARIE OSOBE PREMA DETETU NIJE PRIMEREN ZAŠTITNIČKOJ ULOZI ODRASLOG
	1. Na dete viče starija osoba.
	2. Dete drmusa ili tuče starija osoba.
	3. Dete beži od starije osobe.
	4. Odrasla osoba ne obraća pažnju na dete, stiče se utisak da je dete izolovano u okviru porodice.
	5. Odrasla osoba je gruba prema detetu, stiče se utisak da želi da pomogne detetu, ali da ne zna kako.
	6. Odrasla osoba grubo ostavlja dete drugim članovima grupe i čini se kao da nema namenu da se brine o detetu.
	7. Odrasla osoba je nevešta da smiri dete, čini se kao da nije u srodstvu sa detetom.
	8. Dete starijeg uzrasta je očito u sukobu sa odraslošću osobom, ignoriše stariju osobu.
VII	DETE IZGLEDA UZNEMIRENO, RAZDRAŽLJIVO
	1. Dete pokazuje uznenemirenost i pojačan strah iako detetovo okruženje ne daje osnova za takvo ponašanje.
	2. Dete se stalno osvrće i odaje utisak intenzivnog straha i nesigurnosti.
	3. Dete sa strahom odbija ponuđenu pomoć i pruža otpor da pođe do socijalnog radnika ili sa njim.
	4. Dete se ponaša agresivno, odrasle osobe sa kojima je ne mogu da ga smire.

VIII	ŽENA/DEVOJČICA JE TRUDNA ILI IMA BEBU/MALO DETE
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Žena/devojčica ima vidljive znake trudnoće, ostavlja utisak premora i iscrpljenosti. 2. Žena/devojčica je u vidljivo visokoj trudnoći, čini se da postoji mogućnost skorog porođaja. 3. Dete u naručju žene/devojčice po veličini, izgledu lica (sitne crte lica, crvenilo ili pomodrelost, nadutost kapaka) vidno nema više od nekoliko dana do mesec dana. 4. Devojčica nosi bebu i stvari namenjene bebi/malom detetu.
IX	DETETE/ODRASLA OSOBA U PRATNJI DETETA IMA INVALIDITET
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dete/odrasla osoba u njegovoj pratnji ima fizički invaliditet, koristi kolica ili druga pomagala. 2. Opservaciono, dete deluje kao da nije u stanju da razume šta mu se dešava i šta mu se govori. 3. Dete srlja u rizične situacije, čini se da ne razume opasnost u kojoj se može naći.
X	VEĆA GRUPA SUNARODNIKA NE OSTVARUJE ADEKVATAN KONTAKT SA DETETOM
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dete koje se kreće kroz grupu kao da se krije, kao da želi da ostane neupadljivo/nevidljivo. 2. Dete deluje kao da mu je nelagodno, kao da bi radije bilo negde drugde. 3. Detetu niko iz grupe ne posvećuje pažnju. 4. Dete se lepi za članove grupe, koji ne obraćaju pažnju na njegovo ponašanje. 5. Detetov fizički izgled značajno je različit od izgleda drugih članova grupe.
XI	DETETE TRAŽI POMOĆ
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dete pokazuje neverbalne znake da traži pomoć.
XII	ODRASLA OSOBA PRIJAVLJUJE DA JE DETE UGROŽENO

3. TRANSPORT LICA

- Dete putuje sa starijom osobom koja nije detetov roditelj ili staratelj.
- Dete putuje samo, bez pratnje.
- Radnici se kreću u velikim grupama.
- Osobe koje su zajedno u putničkom automobilu i putuju zajedno ne poznaju dobro jedni druge/ne govore isti jezik/imaju različite pasoše.
- Neadekvatni uslovi transporta (prevoz većeg broja lica u prikolici, prostoru za prtljag i sl.).

4. IZGLED LICA I POVREDE

- Lice nosi odeću koja je karakteristična za seksualni rad ili teške fizičke poslove (kratke suknje, dekolte, mrežaste čarape, prljavo radno odelo i sl.).
- Lice koju osoba nosi nije u skladu sa vremenskim prilikama.
- Lica izgleda iscrpljeno, neuhranjeno, dehidrirano.
- Lica ima podočnjake, deluje hronično neispavano.
- Lice ima višestruke modrice/povrede oka, otoke, ogrebotine, posekotine, razderotine, ožiljke, ugrize, nedostaje mu kosa na nekim mestima, ima polomljene kosti, zube i sl.
- Lice ima povrede nastale samopovređivanjem.
- Lica ima povrede karakteristične za različite oblike kontrole (modrice od stezanja, modrice oko zglobova i sl.).
- Lice ima povrede koje su mogle nastati prilikom težeg fizičkog rada.
- Lice se žali na povrede seksualnih organa ili su povrede utvrđene od strane kliničkog forenzičara.

5.

IV	DETE ODVOJENO OD GRUPE
	1. Dete navodi da je prilikom prelaska granice izgubilo grupu sa kojom putuje.
	2. Dete navodi da je sa grupom koju je izgubilo bilo već duže i da želi da je pronađe.
	3. Dete okleva da odgovori kako je izgubilo kontakt sa grupom.
	4. Dete navodi da je sa grupom koju je izgubilo bilo kratko vreme.
V	DETE JE U SPECIFIČNOJ SITUACIJI PUTOVANJA KOJA POVEĆAVA RIZIK PO DETE
	1. Dete je ostalo bez dokumenata, telefona, ranca i druge opreme neophodne za put.
	2. Dete nema novca za nastavak putovanja.
	3. Majka novorođenčeta ili bebe pati od nedostatka sna, premorena je i otupela.
	4. Dete kaže da se izgubilo od roditelja, izgubilo grupu.
VI	DETE TRAŽI POMOĆ
	1. Dete traži pomoć, navodi da je opljačkano, primorano na ono što ne želi, zlostavljanje itd.

PONAŠANJE LICA I KARAKTERISTIKE KOMUNIKACIJE

- Lice izgleda zaplašeno, pokazuje strah i anksioznost.

Smernice za identifikaciju dece bez pratnje u Republici Srbiji

- Lice se stalno osvrće kao da proverava da li ga neko posmatra.
- Lice ne dozvoljava da ga neko dodirne, da mu pride, izražena je fizička distanca.
- Lice je dezorientisano, zbumjeno, ima napade panike i fobije.
- Lice ne zna da odgovara na potpitana u vezi sa nečim što je ispričalo, ponaša se nesigurno.
- Lice ne odgovara na uobičajena pitanja o sebi, kao npr. gde je rođeno, gde je išlo u školu.
- Postoje duge pauze pre nego što lice dâ odgovor, ili uopšte ne daje odgovor.
- Lice deluje kao da ne razume u potpunosti situaciju u kojoj se nalazi.
- Lice pokazuje nervozu, ljutnju bez povoda, napetost i sl.
- Lice se ponaša potpuno ravnodušno.
- Lice opravdava druge osobe koje deluju kao da ga kontrolišu.
- Lice želi da izbegne ili da što pre završi kontakt sa policijom.
- Lice je pod uticajem alkohola ili narkotika.
- Lice pokazuje neverbalne znake da traži pomoć (želi da kaže nešto, a ne sme, daje znake klimanjem glave, pokretima očiju i sl.).
- Lice govori kao da je napamet naučilo šta treba da kaže, ponaša se kao da je dobilo instrukcije od nekoga.

6. NEPOVERENJE U POLICIJU

- Lice pokazuje strah od obraćanja policiji/nepoverenje u državne sisteme/strah od predaje vlastima/strah od proterivanja iz zemlje.
- Lice ne želi da sarađuje sa policijom, ne želi da pruži bilo kakve relevantne informacije.

7. UOČENA KONTROLA NAD LICEM

7.1. Kontrola nad grupom osoba

Smernice za identifikaciju dece bez pratnje u Republici Srbiji

- Jedna osoba poseduje lična dokumenta grupe ljudi.
- Ispred grupe odraslih osoba stalno govori jedna osoba i ona ima sve informacije, dok članovi grupe uglavnom čute.
- Veću grupu osoba kontroliše mali broj osoba, dve ili tri.

7.2. Kontrola komunikacije sa osobom

- Drugo lice je uvek prisutno ili pokušava da bude prisutno u kontaktu sa osobom, ne dozvoljava osobi da se udalji ili insistira da se ne razdvajaju (prilikom procene uzeti u obzir pol, uzrast i verispovest lica).
- Druga lica ne dozvoljavaju osobi da odgovara na pitanja, trude se da na sve odgovore umesto nje.

7.3. Fizičke barijere

- Sprovode se mere kontrole kako bi se lice/a sprečilo/la da napuste mesto stanovanja/rada (postoje stražari, instalirane su video-kamere, rešetke, ograde i sl.).

8. INFORMISANOST O ZAJEDNICI/POSLU

- Lice ne zna naziv mesta u kom se nalazi, adresu gde stanuje ili radi.
- Lice ne može da pruži jasno objašnjenje šta radi, gde se nalazi/kuda ide.
- Lice/lica ne zna/znaju da dâ/daju odgovor na pitanja koja se odnose na detalje o putovanju (kupovina karata, cena karata, priprema dokumenata i sl.).
- Lice ne zna ništa o osobi kod koje navodi da živi/da će biti smeštena.
- Lice ne zna pun naziv kompanije u kojoj radi/u kojoj treba da radi.
- Lice putuje u inostranstvo radi posla, a ne poseduje ugovor o radu i/ili radnu vizu.
- Lice navodi da ide da radi u zemlji čiji jezik ne zna, niti zna engleski ili drugi jezik koji se pretežno koristi u toj zemlji pored maternjeg jezika zemlje.
- Lice ima nepotpune ili nerealne informacije u pogledu prirode posla, mogućnosti zarade, budućih uslova života, uslova života u mestu destinacije.

9. ODNOSI SA PORODICOM I USLOVI STANOVANJA

- Dete/lice živi u porodici u kojoj je bilo prijava porodičnog nasilja.

Smernice za identifikaciju dece bez pratnje u Republici Srbiji

- Dete/lice je pobeglo od kuće.
- Dete ne živi sa svojom porodicom ili starateljima/hraniteljima.
- Loši uslovi stanovanja, lice spava na podu ili improvizovanom dušeku, nema privatni prostor.
- Lice živi u domaćinstvu sa ljudima koje ne poznaje dobro.
- Lice živi i radi na istom mestu.
- Dete boravi u sobi/prostoriji u kojoj nema opreme potrebne detetu, osim osnovnog / oskudnog nameštaja (nema igračaka, dečijih knjiga, bojanki i sl.).

10. VRSTA RADA

- Lice pruža seksualne usluge.
- Lice prosi.
- Lice radi u ugostiteljskim objektima (kafane, kafići, noćni klubovi, na vašarima i sl.).
- Lice obavlja teške fizike i sezonske poslove (rad u poljoprivredi, građevinarstvu i sl.)

11. KRIMINALNA AKTIVNOST

- Dete ili mlada osoba vrši krivična dela.
- Dete ili mlada osoba je član grupe koja se bavi kriminalnim aktivnostima.